

رابطه جناس و کلمات سه وجهی در زبان عربی

مهرداد آقائی^۱، شهریار گیتی^۲، ابراهیم پورحنیفه^۳

^۱ استادیار زبان و ادبیات عربی دانشگاه محقق اردبیلی

^۲ استادیار زبان و ادبیات عربی دانشگاه محقق اردبیلی

^۳ کارشناس ارشد مترجمی زبان عربی دانشگاه محقق اردبیلی

چکیده

قدرت بالای زبان عربی در اشتقاق و توانمندی آن در استخراج واژگان و ساختار جمله ها و گستردگی اشتقاقی جملات، ویژگی خاصی به زبان عربی بخشیده است که سایر زبان های دنیا یارای همتایی با آن را ندارند. از سوی دیگر قرآن نیز استمرار و جاودانگی آن را تضمین نموده و آن را ابزار فکر و بیان برای ملت های مختلف شامل مسلمان و حتی غیر مسلمان قرار داده است. برای نگارش و استخراج قواعد نحوی، صرفی و جمله ها و اسلوب های بلاغی آن، به لطف اسلام بزرگانی از سرزمین فارس به زبان عربی گرایش پیدا کردند به طوری که در زبان عربی استاد خود عرب ها نیز شدند. جناس از جمله فنون مهم ادبی است که اغلب در صدر آرایه های لفظی و گاه در صدر کتب بدیعی قرار دارد. در باب اهمیت آن، همین بس که برخی آن را در پیوندی درونی با ایهام و استخدام دانسته اند. جناس کارکردهای مختلف دارد که می تواند ابزار ایجاد فنون دیگری نیز باشد. از برخی از انواع آن می توان در لغز و تعمیمه نیز استفاده نمود. با توجه به اهمیت این صنعت در عرصه شعر و ادب اشکالاتی نیز وجود دارد که گاه در برخی از کتب بدیعی مصادیقی درباره آن صورت گرفته و هم چنین اشتراکاتی که با سجع دارد لزوم بازنگری به این صنعت و نقد و بررسی آن قوت می یابد. مثلثات مجموعه ای متشکل از نظم و نثر است که قطرب دانشمند بصری مبدع آن بوده و ساختار آن بدین شکل است که در آن سه کلمه با صیغه صرفی و همسان وجود دارد و تنها تغییر در اولین حرف اصلی (فاء الفعل) این کلمات است که موجب تغییر معنا می شود مانند واژه سلام همراه با فتحه (سلام) و کسره (سلام) و ضمه (سلام) که همان معادل کلمات هم نویسه و هم نگاشت در زبان فارسی و جناس محرّف از منظر علم بدیع است. از این رو این سه واژگان را مثلثات (سه وجهی) نامیده اند.

واژه های کلیدی: صنایع بدیعی، جناس، مثلثات، زبان عربی، قطرب.